

Türk Turizminde Eğitim Politikası ve Planlaması

Dr. İsmail Güneş

Dedeman Otelcilik Eğitim Müdürü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de uygulanmakta olan turizm politika ve planlara genel bir yaklaşımda bulunmak ve bunları analiz etmektir. Makalede, ilk olarak, Türkiye'de turizm eğitiminin genel eğitim politikaları içerisindeki yeri incelenmektedir. Makro ekonomik planlar içinde yer alan beş yıllık kalkınma planları ile yıllık programlarda turizm eğitimi ile ilgili yer alan düzenlemelerin incelendiği bölüm, makalenin ikinci kısmında yer almaktadır. Makalede, Makalede sonuç olarak, Türkiye'de turizm eğitim politikalarının ve plan uygulamalarının birbiri ile ve kendi aralarında tutarlı olmadıkları ortaya çıkarılmıştır.

***Anahtar sözcükler:** Türkiye, turizm eğitimi, turizm eğitim politikası, turizm eğitim planlaması*

EĞİTİM POLİTİKASI VE PLANLAMASI, KALKINMA

Politik kavramı, geniş bir açıdan ele alındığında; belli bir amaca ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla iktisadi alanda uygulamaya konulacak bir politika, belli bir iktisadi amaçlara ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanması olarak ortaya konulabilir (Savaş 1982: 1). İktisadi planlama ise şu şekilde tanımlanmaktadır: Belli bir dönemde belirli sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak ifade edilebilen hedeflere ulaşabilmek için, bu işle görevlendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden saptanan araçları kullanmak suretiyle belirli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin tümüne iktisadi planlılık denmektedir (Öney 1987: 19 - 20).

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere iktisat politikasının görevi herhangi bir ekonomik olayı belli yönlere yönlendirmek ve belli amaçlara ulaşmasını sağlamaktır. Ekonomik olaylara yön vermek ve belli amaçlara ulaşmak için, herşeyden önce, çevremizde ne olup bittiğini, esaslı bir şekilde bilmemiz gerekmektedir. Nerede ve ne gibi şartlar içinde olduğumuzu bilmeden, nereye ve nasıl gideceğimizi kestirmemiz mümkün değildir (Savaş 1982: 2). Nerede ve ne gibi şartlar içinde olduğumuzu ise bize, iktisadi planlar gösterir.

İktisadi planlar, iktisadi politikalarda öngörülen hedeflere, veya yönere nasıl ulaşılabilceğini ortaya koyarlar. İktisadi planların amaçları çok çeşitli olabilmektedir. Ancak burada konumuza girdiği için planların iktisadi amaçlarına değinmekte fayda görüyoruz. Bunlar;

1. Kaynakların optimal kullanımı,
2. İşgücünün tam kullanımı,
3. Üretim kapasitesinin tam kullanımı,
4. Yaşama standartının veya refahın en yüksek seviyeye çıkarılması,
5. İktisadi büyümenin maksimum kılınması,
6. Ekonominin dengeli kalkınması veya dinamik bir genel dengeye ulaşılması,
7. Ekonomide konjktür hareketlerinin etkisini en alt düzeye indirmek veya yok etmek (Öney 1987: 26).

Toplumlar, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden bir bütünlük içinde kalkınmaktadır. Bu sürecin, elbette hür ve demokratik bir siyasi ortama ihtiyacı vardır. Bir ülkeyi diğer bir ülkeyle karşılaştırırken, ekonomik göstergeler yanında, sosyal göstergeler de kullanılmaktadır. Temel sosyal göstergeler içinde istihdam, kültür, sağlık ve eğitim

bulunmaktadır. Bunlardan eğitim sektörü, kalkınma çabalarında, ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiren temel kaynaktır. Kalkınmada fiziki sermaye önemlidir. Ancak statik olan bu yapıya, dinamik özellik kazandıran bilgi ve beceri sahibi insan gücüdür. İnsangücünün iyi yetiştirilmesi ve eğitilmesi, ilkokuldan üniversiteye kadar örgün eğitim kurumları ile çıraklık, işbaşı ve hizmetiçi eğitim gibi yaygın eğitim uygulamalarının her basamağında, çağın gerektirdiği bilgi ve beceriyle donatılmasına bağlıdır (TOBB 1990: 437).

Bir ülkenin eğitim politikası ve planlaması ile kalkınması arasında ayrılmaz ilişkiler bulunmaktadır. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere eğitim, bir ülkede kalkınmanın en önemli destekçisi durumundadır. Ülkemizden örnek verecek olursak; 1961 yılından bu yana uygulanmakta olan bütün gerek beş yıllık gerekse yıllık plan ve programlarda eğitim, kalkınmanın en önde gelen faktörü olarak görülmüş ve eğitimle ilgili düzenlemeler öncelikli olarak değerlendirilmiştir.

1961-1994 yılları arasında uygulanmış olan planlı dönemde, kalkınmakta olan ülkemizde; bireylerin gelir ve refah seviyelerinin yükseltilerek sosyal mobilitiyi sağlamak, öte yandan bunu ekonomik kalkınmanın ihtiyaç ve şartlarıyla bağdaştırarak yapmak, eğitim sisteminizin temel gereklerinden biridir.

Bununla ilgili olarak en güncel örnek olarak 1990-1994 yılları arasında uygulanmış olan Altıncı Beş yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan hedefler verilebilir.

Plan'da 806 numaralı hedef olarak yer alan maddede; "yaygın eğitim, uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bilim ve teknolojiye yenilikler, haberleşme imkanlarının artması, "bilgi toplumu" çağına girme eğilimleri, mesleklerin yapısındaki hızlı değişimler, işgücü piyasasının ani isteklerinin ortaya çıkması gibi sebeplerle Plan döneminde daha fazla önem kazanacaktır. Bu çerçevede yaygın eğitime ayrılan kaynaklar artırılarak, çıraklık eğitimi ve yaygın eğitimin kamu ve özel kesim işbirliği içinde sürdürülmesi sağlanacak ve bu konuda gönüllü kuruluşlardan da yararlanılacaktır" (DPT 1989: 293) denmektedir.

806 numaralı hedef, anlaşılacağı üzere, eğitimin kalkınmadaki önemini çok iyi açıklamaktadır. Bununla ilgili olarak yine aynı Plan'da yer alan 811 numaralı hedef de;

"Eğitim sistemi, meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insan gücü ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınarak kalkınmanın temel araçlarından birisi olarak etkinleştirilecektir" demektedir. Burada da eğitimin, kalkınmanın temel araçlarında birisi olduğu üzerinde çok açık olarak durulmaktadır (DPT 1989: 294).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan ve eğitimin ekonomik kalkınmanın temel araçlarından birisi olduğunu gösteren diğer maddeler de şunlardır:

Madde 828: "Ekonominin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde mesleki ve teknik eğitime öncelik verilmesi ilkedir".

Madde 830: "Mesleki teknik eğitim kurumlarının, eğitimi-insangücü-istihdam ilişkileri çerçevesinde tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile etkili işbirliği içinde olmaları sağlanacak ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi için eğitim programları ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile uyumlu olarak geliştirilecektir. Ayrıca, bu okulların gelişen teknolojiyi izlemelerini sağlayıcı tedbirler alınacaktır".

Madde 831: "Yükseköğretimde kapasite artırımı yapılırken insan gücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır".

Madde 836: "Üniversite-sanayi işbirliğini tesis edecek hukuki, ekonomik ve yapısal düzenlemeler geliştirilecektir. Üniversiteler bünyesinde müteşebbislik becerisini artırmak üzere uygulamalı eğitim programları düzenlenecektir".

Madde 838: Yaygın eğitimde öncelik istihdama yönelik beceri eğitiminde olacaktır. İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yapılarak beceri ve meslek kazandırıcı eğitimin kapsamı ve imkanları genişletilecek, bu konuda kamu ve özel istihdam kuruluşlarının hizmet vermeleri teşvik edilecektir"(DPT 1989: 295 - 296).

Yukarıdaki örneklerde görülmektedir ki ülkemizde eğitim, kalkınmanın temel bir aracıdır ve kalkınma planlarında iktisadi kalkınma doğrultusunda eğitim çalışmaları planlanmaktadır. 1961-1994 yılları arasındaki bütün gerek beş gerek yıllık plan ve programlar incelendiğinde, durum değişmemekte, Türkiye'de eğitim faaliyetleri ile kalkınma çabaları arasında (kağıt üzerinde de olsa) tam bir paralellik bulunmaktadır.

TÜRKİYE'NİN EĞİTİM POLİTİKASI VE PLANLAMASI

Millet olmanın unsurlarına ve münasebetlerine sahip olan toplumlarda eğitim; milli kültürün, birbiriyle kaynaşarak teşekkül eden milli ve müşterek bilincin meydana gelmesinin en tesirli bir aracıdır. Böyle bir önemli fonksiyonu taşıyan eğitim, her şeyden önce fertlerin bir insan ve vatanında haklarını kullanabilme, görevlerini yapabilme ve sorumlulukları yüklenebilme şuur ve yeterliliğinin teşekkülüne imkan vermektedir. Bu arada, bilgi, yetenek, alışkanlık ve davranış değerlerini de kazandırmaktadır. Ayrıca fertlerin millet olarak bir arada yaşamaları için bedensel, ruhsal, düşünsel, sosyal ve geleneksel olarak gelişmelerini, kalkınma ilke ve dedeleri doğrultusunda teknolojik gelişmeyi de dikkate alarak yeterli nitelikte işgücünün hazırlanması konusundaki amaçları da ihtiva etmektedir (DPT 1973: 85 - 88).

Eğitim, esas itibarıyla insanlar üzerinde yapılmak istenen tesirlerin bütünüdür. Bu tesirlerden genel amaç; insanogulunun zihinsel, manevi ve bedensel varlığını geliştirmek ve zenginleştirmektir. Bu genel amaç içerisinde iki temel hedef bulunmaktadır: Bunlardan biri;

Toplumun temel değer yargılarını ve Anayasayla belirlenen siyasal, ekonomik ve sosyal tercihlerini benimsetmek ve böylece milli birlik ve dayanışmayı pekiştirmektedir. Öteki ise;

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerektirdiği vasıflı insangücünü; ihtiyaç duyulan sayıda, vasıfta ve zamanda hazırlamaktır.

Toplumların tarih boyunca değiştiği ve geliştiği doğrudur. Ne varki; bu gelişme ve gelişmeyi mirasçısı olunan medeniyetin yaşamaya ve korunmaya değer yönlerini sürdürerek sağlayabilenler, yeryüzünden silinip gitmekten kurtulmuşlardır. Daha önemlisi bütün insanlığın müşterek mirasına, taklit olmayan, orijinal kıymetler ekleyebilmişlerdir.

Türk milli eğitim politikası da bu amaçlardan yola çıkılarak saptanmıştır. Türk milli eğitimi ile ilgili olarak Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Anayasa'nın temel felsefesine uygun olarak genel amaçlar belirlenmiştir. Türk vatandaşlarını; çağdaş bilim ve teknolojinin ihtiyaçlarına uygun, Türk toplumunun planlı kalkınma hedeflerine cevap veren, fırsat ve imkan eşitliği ve sosyal adalet ilkelerini gerçekleştirecek biçimde düzenlenmiş, bedeni ve fikri gelişmelere göre ilgi, istidat ve yetenekleri ölçüsünde en üst düzeyde yetişkin bir eğitim ve öğretimle hayata hazırlamak, amacını ve devletin ödevini de ifade etmektedir (TOBB 1974: 60).

Türk milli eğitiminin ihtiva ettiği ettiği amaçların bütününe ulaşabilmek için 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu yürürlüğe konmuştur.

Adı geçen kanunda milli eğitimin genel ve özel amaçlarında Üçüncü Plana göre önemli bir fark alınamamasına rağmen, temel ilkeler açısından oldukça ileri nitelikte, hükümler getirmiştir. Bu ilkeler içinde, genellik ve eşitliği, yönelme, süreklilik, Türk milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, planlılık, her yerde eğitim başlığını taşıyan maddelerin, gerçek anlamda sosyal adalet ve fırsat eşitliğini sağlayacak mahiyettedir.

Eğitim konusunda, özellikle planlı kalkınma döneminin başlamasıyla birlikte gerek sayı gerekse nitelik yönünden önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak eğitimdeki sayısal gelişmeler, nitelik ve milli kültür seviyesiyle ilgili gelişmeler daha fazla olmuştur. Türk toplum yaşamı için büyük önem taşıyan ve esaslı bir eğitim felsefesine rağmen, hemen her türlü eğitim kademelerinde nitelik unsurları nazara alınmaksızın sağlanan bu gelişmenin ekonomik ihtiyaçlar ve sosyal zorunluluklar nedeniyle yeni bir anlayışla düzenlenmesine zorunluluk duyulmaktadır.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Türk eğitim politikasının temel hedefi; ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve insangücü kaynaklarını en verimli şekilde kalkınma amaçlarına, demokratik ve özgür bir sistem içinde yönlendirilmesi için kaynak ve ihtiyaç dengesinde göz önünde bulundurulmak şartıyla rasyonel bir eğitim planlaması yapılmasında büyük faydalar sağlamaktır.

TURİZMDE EĞİTİM POLİTİKASININ TANIMI VE AMACI

Türkiye'nin turizm eğitimi politikasının tanımı ve amacına geçmeden önce, turizm politikasının hangi kriterleri dikkate alınarak meydana getirildiği konusunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Çünkü, turizm eğitimi politikasının amaçları turizm politikasının hedeflerine yönelik olarak biçimlenmektedir. Görüldüğü üzere turizm politikası, ülkemizin genel ekonomik politikalarıyla, turizm eğitimi politikaları da genel turizm eğitimi politikalarıyla ilişki içindedir. Günümüzde turizm politikası; bir ülkenin tüm insanlarına turizme katılarak maddi ve manevi dinlenme olanaklarını sağlamak, çevreyi koruyarak turizm ihtiyaçlarının karşılanması için gerekenen uygun alt ve üst yapıyı kurmak amacı ile kamu yönetiminin turizm alanına dolaylı ve dolaysız her türlü müdahalesini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, turizm politikası örgütlenmiş toplumlarda, özellikle devlet tarafından turistik gelişmenin gidişine bilinçli bir şekilde müdahale etmektedir. Bu müdahalenin temel hedefleri şöylece özetlenebilir (Olal ve Timur 1988: 317):

1. Turizm politikası, turizmin arz ve talep yönündeki durumunu ve mevcut şartların islahını gerektiren nedenleri belirler,
2. Turizm politikası, turizm alanında uygulanmakta olan ve önerilen müdahalelerin alınarak önlemlerin yapacağı etkileri araştırır,
3. Turizm politikası, turizmin gelişmesi için yeni hedefler, araçlar ve olanaklar ortaya koyar.

Turizm birçok sektörle ve sosyal olaylarla ilgili bir faaliyet dalı olduğu için turizm politikası; para, ulaştırma, imar, iç ve dış ticaret, eğitim, tarım, endüstri gibi üretken ve üretken olmayan sektörlerin karar mercilerinin davranışları, tutumları ve politikaları dikkate alınmadan ve değerlendirilmeden saptanamaz; uygulama olanağı ve başarıya ulaşma şansına sahip olamaz.

Çok yönlü kalkınma çabası içinde olan ülkemizde, yetişmiş insangücü temel rol oynamaktadır. Toplumun en önemli unsuru olan insan, bütün sosyal ve ekonomik faaliyetlerin odak noktasıdır. Kalkınma, zenginleşme, daha fazla gelir ve rafa, ülkemiz kaynaklarının ve potansiyelinin iyi ve doğru olarak kullanılmasına ve yetişmiş insangücünün hazırlanmasına bağlıdır. Bu bilgiler ışığında ülkemizdeki turizm eğitimi politikasını da şu şekilde tanımlamak mümkün görünmektedir: Gelişen turizm sektörünün ihtiyaçlarını göz önüne alınarak (Şanlı 1989: 70), sektörün ihtiyacı olan yetişmiş, bilgili, bilinçli ve becerili elemanların yetiştirilmesine dönük faaliyetlerin bütünü ülkemizde turizm eğitimi politikasını oluşturmaktadır

Türkiye'de turizm eğitiminin amacıyla ilgili olarak kamu yönetiminde belirsizlik bulunmaktadır. Her an ve her ik-

tidara göre değişen politikalar uygulanmamaktadır. Elbette ki bunun da özünde her zaman geçerli ve herkesin uyduğu bir turizm politikasının bulunmaması yatmaktadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda turizm eğitimiyle ilgili olarak yer alan madde, Türkiye'de Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ve yıllık programlarda turizm eğitimi ile ilgili herhangi bir düzenleme, politika, planlama ve amaç yer almamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de turizm eğitiminin bir politikası ve planlaması olduğunu söylemek doğru olmaz. Çok ivedilikle turizm eğitiminin bir politikaya ve plana bağlanması gerekmektedir. Böylece turizmin gelişme hızı dikkate alınarak, konaklama potansiyelinde ve diğer faaliyet alanlarında beklenen gelişme hedefleri doğrultusunda personel ihtiyacının belirlenmesi ve turizm eğitiminin bu ihtiyaca göre yönlendirilmesi amacı hedeflenmelidir.

Ülkemizde turizm sektöründe geleceği uygulanacak politikalar ve yapılacak olan planların sektöre entegrasyonunun özellikle gözetilmesi zorunludur. Devletin resmi turizm teşekküllerinin yanı sıra uluslararası turizm örgütlerinin bir araya gelerek oluşturdukları ICOMOS (Kültürel Turizm Birliği), bir yandan yarıntın tüketicisini, öbür yandan da üreticisini eğitmeyi, tarihi eserlerin ve doğanın korunmasını öğretmeye çalışmaktadır.

PLANLI DÖNEMDE TURİZM EĞİTİMİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

1961 yılında başlayan ve ilk beş yıllık kalkınma planının 1963 - 1967 yılları arasında uygulamaya konduğu ülkemizde, planlarda turizm eğitimi ile ilgili pek çok düzenleme yer almaktadır. Düzenlemeler, turizm sektörünün zaman içerisinde değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun olarak değişiklik göstermiştir.

Turizm eğitimi ile ilgili olarak beş yıllık kalkınma planlarında ilk düzenleme 1963-1967 yılları arasında uygulamaya konulan "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"na konulmuştur. Bu düzenleme, değişen ve gelişen turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu becerili insan gücünün yetiştirilmesiyle ilgilidir.

Beş yıllık kalkınma planlarında turizm eğitimi ile ilgili ikinci düzenlemeyi 1968-1973 yılları arasında uygulamaya konulan "İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda bulmaktayız. Bu planın "Tedbirler" bölümünde yer alan madde; "çeşitli kamu kuruluşları tarafından yürütülen turizm eğitimi çalışmalarının koordine halde ele alınabilmesi için bir "Turizm Eğitimi ve Öğretimi Milli Merkezi" kurulacaktır" (KTB 1985: 25). hükmümü taşımaktadır. Görüldüğü gibi, ikinci planda yer alan düzenleme turizm eğitimi çalışmalarının koordinasyonu ile ilgilidir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (1973-1977) turizm eğitimi ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Bu planda, ikinci plan döneminde turizm eğitimi çalışmalarının yetersiz kaldığına ilişkin bir düzenleme giriş bölümünde yer alırken; planın "tedbirler" kısmında, "turistik konaklama

tesisleri personel eğitiminin başarıya ulaştırılması gayesiyle eğitimin akademik eğitim yerine beceriye dönüştürülmesi sağlanacak, konaklama tesislerinde resmi eğitim görmüş personel istihdamı sağlayacak tedbirler de alınacaktır" denilmektedir. Üçüncü Plan, öncelikle ikinci planda yeterince düzeltilemeyen birtakım konuların bulunduğu üzerinde durarak, turizm personelinin akademik yerine beceriye dönüştürülmesi üzerinde durmaktadır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (1979-1983) turizm eğitimi ile ilgili düzenlemeler bulunmamaktadır. Buna göre Dördüncü Plan'ın "ilkeler ve Politikalar" kısmında yer alan bu düzenleme, "IV. Planın genel ve mesleki eğitim ilkeleri çerçevesinde turizm eğitimi politikasını yeniden gözden geçirilerek ülke gereksinimlerini karşılayacak biçimde yönlendirilecek ve ilgili kuruluşlar arasındaki eşgüdüm Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nca sağlanacaktır" hükmü yer almaktadır. Bu planda da önceki turizm eğitimi çalışmalarının gözden geçirilerek ülke gerçeklerine uygun bir turizm eğitiminin gerçekleştirileceği üzerinde durulmaktadır.

Beşinci Plan'da turizm eğitimi ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almazken, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994), "Turizm sektörüne doğrudan veya dolaylı olarak hizmet verenlerin sayıca yeterli düzeye getirilmesi ve eğitilmek suretiyle bilgi ve becerilerinin artırılması sağlanacaktır"(DPT 1989: 282) denilmektedir. Bu plan da, turizm eğitiminde bilgi ve beceriye önem verilmesini istemektedir.

Görüldüğü üzere beş yıllık kalkınma planları, başlangıçtan bu yana turizm sektörünün gelişme trendiyle uyumlu bir şekilde (kağıt üzerinde de olsa) birtakım düzenlemeler öngörmektedirler. Başlangıçta turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriye sahip iş gücünün sayıca yetiştirilmesi öngörülmekte iken, zamanla iş gücünün sayısal olarak değil, bilgi ve beceri yönünden daha iyi bir şekilde yetiştirilmesi vurgulanmış ve öngörülmüştür. Ancak, 1990'lara gelindiğinde gerçekçi olarak sorunun ele alınmadığı ortaya çıkmıştır(Şanlı 1989: 80).

Yıllık plan ve programları incelediğinde ise, beş yıllık planların uygulamaları oldukları için onlarla benzer düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. Turizm eğitimi politikalarına yönelik olarak planlı dönemde yapılan düzenlemeler, çoğu zaman kağıt üzerinde kalmış, uygulama olanağı bulamamıştır. Bu yüzden ki, altı adet beş yıllık kalkınma planının beş tanesinde turizm eğitimi ile ilgili düzenleme bulunmaktadır. Bu ardarda yer alan düzenlemeler bize bu konunun çoğu kez savsaklanan ve fazla ciddiye alınmayan bir düzenleme olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde beş yıllık kalkınma planlarında turizm sektörüyle ilgili olarak sektörel hedefleri saptamak üzere her dönemde toplanan "Özel İhtisas Komisyonları" raporlarında da benzer ifadeler bulunmaktadır.

TURİZMDE EĞİTİM PLANLAMASININ TANIMI VE AMACI

Turizmde eğitim planlaması, bir anlamda genel turizm planlaması ile paralel gitmesi gereken bir olaydır. Çünkü, turizm eğitimi, önceki sayfalarda da açıklamış olduğumuz gibi, turizm sektörünün ihtiyacı olan elemanları yetiştirmeyi amaçladığından, turizm planması turizm sektörünün gelişme yönü ve diğer parametrelerin turizm eğitiminde dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, turizm eğitimi planlamasını kısa bir tanımla, turizm planlamasının ve turizmin gelişme perspektiflerini dikkate alan bir konu olarak yapabiliriz. Turizme açılan her istasyon için planlama temel bir faaliyet olarak kabul edilir (Keiser 1989: 25). Turizm alanında yapılan planlama kapsamının amaçlarından en önemlisi, temel olarak turizmin olumsuz fiziksel, insanla ilgili, pazarlama, örgütsel ve diğer etkilerinden kaçınmak ve olumlu etkilerini arttırmaktır. Makro düzeyde ele alınan turizm planı içerisinde yapılacak eğitim ve personel planlaması ile turizm endüstrisinin çeşitli alanlarında hangi nitelikte ve ne miktarda personel istihdam edileceğini tahmin etmek ve bu personeli yetiştirmede uygulanacak eğitim programları hazırlamak ve uygulamak, uygulanacak eğitim müfredatlarının sektöre uyumunu sağlamaktır. Bu nedendir ki; turizm eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılırken, turizm planlamasından sorumlu olan kuruluşlarla koordinasyonun kurulması gerekmektedir.

Turizm eğitiminde ideal hedef, iş hayatının kantitatif ve kalitatif ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yönlendirilmiş bir piradimini oluşturmaktadır. Çünkü turizm sektöründe istihdam gerek miktar, gerekse kalite bakımından bir hiyerarşi oluşturur. Hiyerarşinin her kademesinde uyum sağlayan bir eğitim paletinin gerçekleştirilmesi şarttır (Timur 1993: 49). Böylece farklı hiyerarşik istihdamlar birbirinden farklı talep ve ihtiyaç profili, bu talep ve ihtiyacı karşılamaya yönelik farklı eğitim kümeleri ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan, insanları belirli bir eğitim ve öğretim hiyerarşisi ile sınırlamak demokrasi ile bağdaşmadığından, belirli bir istihdam hiyerarşisine göre kendisini yönlendirmiş ve fiilen çalışan bir insan ile yeni belirli bir istihdam hiyerarşisine göre kendisini yönlendirmiş ancak henüz iş hayatına atılmamış gençlere formasyon hiyerarşisinde daha üst kademelerde eğitim yapma imkanını açık tutmak gerekmektedir.

Turizm sektörünü oluşturan bütün işletmelerde ve ilgili kuruluşlarda ihtiyaç duyulan personel, değişik kademelerde yetiştirilmeli, fakat değişik kademelerde yapılan bu eğitim birbirini tamamlamalıdır. Eğitim piramidi çerçevesi içinde, sektörün her eğitim kademesinde personel yetiştirmek için, öncelikle, bir turizm eğitim planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'nin turizm eğitim planlamasında da bu ihtiyaç doğrultusunda; Türkiye'nin turistik gelişme tahminleri yapılarak, gelişme tahminlerine göre, personel ihtiyacı projekte edilmeye çalışılmakta ve turizm sektöründe mevcut istihdamın durumu, kantite ve kalitesi belirlenmeye çalışılarak, personel ihtiyacı belirlenerek, bu ihtiyacın

mevcut eğitim kapasitesi ile karşılanıp karşılanmayacağı araştırılarak ek eğitim kapasitesi ihtiyacı ortaya çıkarılmaktadır.

TURİZMDE EĞİTİM POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

Turizm olayının ve turizm ekonomisinin halka ve öğretmen gören gençliğe öğretilmesi, turizm konusunda bilgili ve kalifiye personel ve yönetici yetiştirilmesi için yapılan çalışmalara "turizm eğitimi" denilmektedir. Turizm eğitimi, genel eğitimin bir parçasıdır. Turizmde verilecek olan eğitimin amaçlarından bazıları şunlardır (Sezgin ve Acar 1991: 95):

a) Turizm sektörüne yetişmiş kalifiye eleman temin etmek;

Türk turizm eğitimi politikasının önde gelen temel ilkesi, turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikte ve sayıda elemanları sektöre kazandırmaktır. Ülkemizde faaliyet gösteren turizm eğitim kurumları, kağıt üzerinde de olsa bu ilke doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu alanlarda, bu alanların gerektirdiği vasıfta ve düzeyde bilgi, beceri ve bilinç düzeyine uygun şekilde eğitim etkinliklerini gerçekleştirmek bu ilkenin özünü oluşturmaktadır.

b) Eğitim yoluyla teorik ve pratik arasında bağlantı kurmak;

Turizm eğitim politikasının diğer bir temel ilkesi de, gerçekleştirilen eğitim-öğretim faaliyetlerinde, teorik bilginin yanı sıra pratik uygulamaların da verilmesidir. Bu ilkenin ardında yatan amaç da, turizm sektörünün uygulamayla olan yakınlığından doğmaktadır. Çünkü, hemen hiçbir sektöre yönelik eğitim faaliyeti turizmde olduğu gibi uygulamayla iç içe olmayı gerektirmez. Bu nedenle turizm eğitimi politikasının belki de en önemli ilkesi, eğitim uygulamayla ilişkilendirilmesidir. Türkiye'de yaşanmakta olan turizm eğitimi sorunun temelinde de turizm eğitim programlarının bir bölümü tarafından bu ilkenin gözardı edilmesi yatmaktadır.

c) Turizm endüstrisinin gelişmesine katkıda bulunmak;

Bir diğer ilke de, turizm endüstrisinin gelişmesine katkıda bulunmaktır. Burada anlaşılması gereken husus; turizm eğitimi kurumlarınca yetiştirilen vasıflı elemanların, sektördeki çalışmaları sırasında ortaya koyacakları verimli çalışmaları, turizm sektörünün gelişmesine katkıda bulunacaktır. Çünkü, bilindiği üzere turizm işletmelerinin verimliliğini etkileyen en önemli nedenlerden birisi, çalışan elemanların göstereceği çalışmadan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, turizm eğitim programlarının, özellikle de lisansüti düzeylerde diploma veren kurumlarda gerçekleştirilecek turizm araştırmaları ile turizm sektörünün gelişmesine yönelik çalışmalarda bulunmak da, bu ilkenin diğer bir amacıdır.

d) Turistik işletmelerde çalışanların bilgi ve becerilerini arttırmak,

Turizm eğitimi politikalarının bir başka ilkesi de, turizm işletmelerinde çalışmakta olan elemanların çeşitli eğitim faaliyetleri yoluyla bilgi ve becerilerinin artırılmasının sağlanmasıdır. Bu ilkeye en güzel örnek, turizm işletmelerinde gerçekleştirilmekte olan hizmetiçi eğitim faaliyetleridir. Bu faaliyetleri ülkemizde en iyi şekilde bir zamanlar Turban işletmeleri gerçekleştirmiştir (Özdemir 1993: 24 - 32).

e) Vatandaşa olumlu bir turizm bilinci yaratmak;

Turizm eğitimi politikasının bir ilkesi de vatandaşların turizm konusunda bilinçlendirilmesidir. Bu ilke ile, vatandaşların ülke ekonomisi, ülkenin tanıtımı ve diğer turizmin olumlu yönleri konusunda bilinçlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Bu ilke doğrultusunda, basın-yayın organlarında turizmle ilgili programlar yapmak, yazılar yayımlamak, okullarda turizm derslerinin zorunlu ders olarak okutmak, yollara turizmle ilgili afişler asmak ve buna benzer çalışmalar, akla ilk gelen faaliyetlerdir.

TURİZM EĞİTİM POLİTİKASININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Turizm eğitiminde belirlenecek politikalarda ve planlarda ideal hedef, sektörün ihtiyaçlarına cevap verecek, kaliteli nitelikli ve yeterli sayıda elemanın yetiştirildiği bir piramid oluşturmaktır. Sektörün özelliği itibarıyla istihdam gerek miktarı, gerekse kalite bakımından bir hiyerarşi oluşturur. Hiyerarşinin her kademesine uyum sağlayan bir eğitim paletinin gerçekleştirilmesi şarttır. Ayrıca, turizm sektörü gibi, ekonomik konjoktürün neden olduğu tüm faktörlerden etkilenen bir özelliğe sahip olması nedeniyle, gerçek kaynaklarla finanse edilip enflasyona meydan vermeyen özel projelerin seçimi ve onaylanması devletin bizzat genel eğitim politikaları arasında yer almalıdır (İslamoğlu 1993: 49).

Turizm eğitiminde politikasının genel özellikleri ne olmalıdır? sorusunu irdelerken göz önünde bulundurulması gereken temel nokta, turizm sektörünün uluslararası rekabete en açık sektör olduğu ve bu sektördeki globalleşmenin öteki sektörlerden daha eskiye dayandığı ve daha ileri düzeyde olduğudur. Bu nedenle eğitimin politikalar, sektörün uluslararası özelliğine uygun olmalıdır.

Eğitim politikalarının belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken ikinci husus; eğitim görenlerin kamu yönetiminde ve sektörde bulunan kurum ve kuruluşların beklentileridir. Kamu yönetiminin beklentisi, global olarak sektörün yarışabilirlik kapasitesini artırarak ülkemizin potansiyelini olabildiğince harekete geçirmektir. İşletmeler de kendi rekabet güçlerini arttırmak ve bu pazardaki fırsatlardan azami ölçüde yararlanmak isterler. Eğitim görenler ise, gördükleri eğitime uygun işi rahatlıkla edinebilmeyi ve alanlarında ilerlemeyi arzularlar. Öyleyse verilecek eğitimin hedefi, bir yandan işletmelerin ve global olarak

sektörün yarışabilirlik kapasitesini uluslararası düzeyde arttırabilecek beşeri gücü yetiştirmek, öte yandan bu beşeri gücün iş edinebilmesini sağlamak olmalıdır.

SONUÇ

Bu makalede, genel olarak, eğitim ve mesleki bir eğitim konusu olarak turizm eğitimi incelenmiştir. Türkiye'deki mesleki turizm eğitim faaliyetlerinin analiz edilmesi neticesinde, Türkiye'de mesleki turizm eğitim faaliyetleri ile ilgili politikaların ve planların kendi içerisinde tutarlılık olduğu orta çıkmıştır. Turizm planlarında ve ilgili politikalarda görülen tutarlığın, ancak kağıt üzerinde kaldığı uygulamadaki örneklerden anlaşılmaktadır. Planlı dönemde (bu çalışmada 1961-1994 arası inceleme konusu yapılmıştır), ortaya konulan uygulamaların incelenmesi ile, planlarda yer alan turizm eğitimi ile ilgili düzenlemelerin sıklıkla planlarda yer almasına karşılık, tutarlı olmadıkları ve uygulama olanağı bulamadıkları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- ŞANLI, Cemal (1989). Türkiye'de Turizm Patlaması ve Eğitim Probleminin Önemi. *İktisadi Coğrafya ve Turizm Araştırma Merkezi Seçme Yazılar -2-*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3543.
- DPT (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1977*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- DPT (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No: 2174.
- İSLAMOĞLU, A. Hamdi (1993). Turizm Eğitiminde Politika Ne Olmalıdır? *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop 9-13 Aralık 1992*. Ankara: Turizm Bakanlığı.
- KEISER, Charles (1978). *Tourism Planning and Development*. Boston: CSI Publishing Company, Inc.
- KTB (1985). *Kalkınma Planları, Yıllık Programlar ve İcra Planlarında Turizm*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Daire Başkanlığı.
- OLALI, Hasan ve TİMUR, Alp (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Okan Ofset Matbaacılık.
- ÖNEY, Erden (1987). *İktisadi Planlama*. Ankara: Savaş Yayınları.
- ÖZDEMİR, Mehmet (1993). Turizm İşletmelerinde Eğitim Modeli ve Turban Modeli. *Anatolia Dergisi*, 4 (1) : 24-32
- SAVAŞ, Vural (1982). *İktisat Politikasına Giriş*. İstanbul: Ar Yayın Dağıtım.
- SEZGIN, Orhan Mesut ve ACAR, Yıldırım (1991). *Turizm (Tanıtma-Pazarlama-Ekonomi)*, Ankara: Baştem Yayınları.
- TİMUR, Alp (1993). Türkiye'de Turizm Eğitim Yapısı, Uygulanan Politikalar ve Sonuçları. *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop 9-13 Aralık 1992*. Ankara: Turizm Bakanlığı.
- TOBB (1974). *İktisadi Rapor 1974*. Ankara: TOBB Matbaası.
- TOBB (1990). *İktisadi Rapor 1990*. Ankara: Semih Ofset Matbaası.